

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Стан та перспективи використання електронних платіжних засобів в Україні

Студентки 2 курсу 2м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Кобець Валерії
Романівни

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Кіреєва Катерина
Олександрівна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ ЗАСОБІВ	6
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ ЗАСОБІВ.....	14
2.1. Особливості здійснення операцій з електронними платіжними засобами в Україні	14
2.2. Сучасний стан використання та тенденції розвитку платіжних карток в Україні	23
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ.....	31
3.1. Зарубіжний досвід розвитку електронних платіжних засобів	31
3.2. Напрями удосконалення використання електронних платіжних засобів з огляду на досвід інших країн	39
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50
ДОДАТКИ.....	57

ВСТУП

Актуальність дослідження. За останні роки активно розвивається використання провідними банками та іншими фінансовими установами можливостей Інтернет, що вплинуло на динаміку росту фінансових потоків, та збільшенню кількості безготівкових платежів. Сучасні платіжні системи у XXI столітті є важливою частиною економічної і фінансової інфраструктури будь-якої країни, а тому постійно перебувають у процесі вдосконалення та активного розвитку. Активне використання електронних платіжних засобів поступово витісняють готівкові розрахунки. Ефективність і надійність платежів, швидкість здійснення розрахунків в даний період часу є актуальним для банків, фінансових установ та їх контрагентів питанням. Саме тому, операції з електронними грошима, платіжними картками, смарт-картками займають значну частину ринку. А підвищення ефективності банківського сектору країни, шляхом постійного аналізу ефективності операцій з електронними платіжними засобами та розробки шляхів їх удосконалення – одна з актуальних, гострих, складних і важливих проблем, яка є на сьогодні.

Дослідженнями питань особливостей, перспектив розвитку та нормативно-правового регулювання операцій з електронними платіжними засобами займаються провідні науковці та практики України та світу, зокрема Азарова А.О., Теслюок О.В., Калмикова О.М., Заїка Ю.О., Помінова І.І. Але не дивлячись на це, дослідженню стану існування ринку електронних засобів платежу в Україні в науковій літературі останніх років приділялося недостатньо уваги. Теоретико-методологічними, методичними та організаційними питаннями аналізу операцій банків з платіжними картками в Україні займається обмежене коло вітчизняних науковців. Серед них такі вчені, як: Поляниця О.В., Пантелєєва Н.М., Євдокімова М.О., Корецька Н.І.

Окрема увага приділяється світовому досвіду та перспективам впровадження електронних грошей в Україні в порівнянні з країнами, що розвиваються.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану електронних платіжних засобів та визначення подальших перспектив розвитку їх в Україні.

Для досягнення цієї мети були сформульовані такі **завдання**:

- провести огляд літературних джерел та обґрунтувати необхідність і сутність електронних платіжних засобів;
- провести аналіз сучасного стану використання електронних платіжних засобів в Україні;
- дослідити зарубіжний досвід розвитку електронних платіжних засобів;
- навести напрями удосконалення використання електронних платіжних засобів з огляду на досвід інших країн.

Об'єктом дослідження є електронні платіжні засоби, а **предметом дослідження** – використання електронних платіжних засобів банками України.

Методи дослідження. Використана методика дослідження: методи аналізу та синтезу – для розкриття сутності теми; метод множинної регресії – для визначення взаємозв'язку платіжних карток та доходу банку.

Під час дослідження теми дипломної роботи за основу було взято діалектичний підхід при вивченні економічних і фінансових явищ, який передбачає виявлення закономірностей, тенденцій та взаємозалежностей їхнього розвитку. Для обробки й аналізу інформації застосовувались такі комп'ютерні програми, як MS Word та MS Excel.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові праці, рекомендації Базельського комітету та нормативні документи НБУ з питань електронних засобів платежу. В основу дослідження покладено сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання: описовий, предметно-хронологічний, системний підхід, збір, систематизація, комплексний аналіз релевантної інформації, методи дедукції, індукції, аналізу, аналогій, графічний, статистичний та інші. Також для виконання аналітичної частини роботи використовується метод стратегічного аналізу. В практичній частині

роботи переважає емпіричний метод, що передбачає спостереження, вимірювання, моделювання, прогнозування та аналіз прогнозу.

Інформаційною базою послуговували наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, матеріали наукових статей періодичної преси, нормативно-законодавчі акти України (Закон України «Про банки та банківську діяльність», Закон України «Про Національний Банк України» та ін. закони). В якості емпіричної бази дослідження використані статистичні звіти Національного банку України, офіційні статистичні матеріали Світового Банку, а також окремих банківських установ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у ньому положення, висновки і пропозиції можуть бути використані у таких сферах: науково-дослідній – для подальших наукових досліджень електронних платіжних засобів; правотворчій діяльності – як теоретичне підґрунтя для подальшого вдосконалення положень чинного законодавства України; правозастосовній діяльності – при вирішенні спорів, пов'язаних з використанням електронних платіжних засобів при здійсненні розрахунків у сфері електронної комерції тощо.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в науковій статті: «Тенденції розвитку ринку платіжних карток в Україні» // Зб. наук. ст. студ. денної та заочної форми навчання/ відп. ред. Н.П. Шульга.-Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020.-426 с.

Тези на II Всеукраїнську студентську наукову конференцію «Фінансово-кредитні системи: проблеми теорії і практики» 16 березня 2020 року: Кобець В.Р. Трансформація вітчизняного ринку платіжних карток.

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 60 сторінок. В роботі представлено 10 таблиць, 2 рисунки, 4 додатка та використано 63 наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ ЗАСОБІВ

Сучасний етап розвитку банківського сектора України характеризується розширенням обсягів і структури грошового обороту, необхідністю мінімізацією фінансових ризиків і налагодження дієвого контролю за системою грошового обігу в Україні. Одним із таких напрямів є запровадження електронних грошей, створення систем електронних платежів і розрахунків. Платіжна система України (ПСУ) є визначальною складовою національної економіки, центральною ланкою фінансово-банківської системи. Як показує досвід розвинених країн, раціональна організація платіжної системи країни сприяє вдосконаленню грошово-кредитних відносин, ефективному функціонуванню фінансової сфери в цілому, забезпеченню розвитку національного господарства, а також здійсненню міждержавних валютних розрахунків [10].

На сьогодні компонентами платіжної системи України є:

- системи електронних платежів Національного банку України;
- систем автоматизації роботи банків (так звані програмні комплекси "Операційний день банку". Це програмне забезпечення, що обслуговує поточну внутрішньобанківську діяльність (бухгалтерський облік, обслуговування рахунків клієнтів тощо));
- внутрішньобанківських платіжних систем — програмно-технічного комплексу з власними засобами захисту інформації, який експлуатується комерційним банком або об'єднанням банків і здійснює розрахунки між установами цього банку (об'єднання);
- систем "клієнт — банк" для розрахунків між клієнтом банку та банком в електронній формі, що дозволило практично уникнути затримки платежів на міжбанківському рівні [24].

Важлива роль в системі електронних платежів належить платіжним інструментам. Згідно діючого законодавства переказ коштів в Україні здійснюється з використанням платіжних інструментів. Платіжний інструмент – це засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому носії інформації, який використовується для ініціювання переказів [1].

До платіжних інструментів, функціонуючих в Україні платіжних систем, відносяться документи на переказ, зокрема, розрахункові документи (платіжне доручення; платіжна вимога-доручення; розрахунковий чек; платіжна вимога (застосовується у випадках, коли ініціатором переказу виступає стягувач або, при договірному списанні, отримувач); меморіальний ордер) та електронні платіжні засоби. Використання того чи іншого платіжного інструменту залежить від виду системи розрахунків. Їх існує два види: кредитові перекази та дебетові перекази. При кредитовому переказі платіжні інструменти рухаються в тому напрямку, що й грошові кошти, – від платника до отримувача. При дебетовому переказі платіжні інструменти рухаються в зворотному щодо грошових коштів напрямку – від отримувача до платника [16].

Загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, зокрема, емісії здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів регулюються нормами законів України «Про Національний банк України» [2], «Про банки і банківську діяльність» [3], «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [1], Положенням Про здійснення операцій з використанням спеціальних платіжних засобів [4], Положенням про діяльність в Україні внутрішньодержавних і міжнародних платіжних систем, [5], іншими нормативно-правовими актами України, у тому числі нормативно-правовими актами Національного банку України.

Поняття «електронний платіжний засіб» з'явилося у вітчизняному законодавстві відносно нещодавно.

До його введення, на рівні закону, тривалий час використовувалось практично ідентичне за змістом поняття спеціального платіжного засобу. Так, п.

1.14 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» (в редакції, що була чинною до 18 жовтня 2012 р.) встановлював, що спеціальний платіжний засіб (платіжна картка та ін.) – це платіжний інструмент, що виконує функцію засобу ідентифікації, за допомогою якого держателем цього інструмента ініціюється переказ коштів з відповідного рахунка платника або банку, а також здійснюються інші операції, передбачені відповідним договором.

Після набуття чинності Законом України № 5284-VI від 18 вересня 2012 р., п. 1.14 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» було викладено в новій редакції. Так, поняття спеціального платіжного засобу (з огляду на його дещо обмежений обсяг) було замінено поняттям електронного платіжного засобу [1].

Так, пунктом 1.14 ст. 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів» [28] встановлено, що «електронним платіжним засобом» є платіжний інструмент, що надає його держателю можливість за допомогою платіжного пристрою отримати інформацію про належні держателю засоби та ініціювати їх переказ.

На сьогодні відсутня єдина класифікація електронних платіжних засобів. У літературі прийнято за характером дії виділяти такі основні групи електронних систем розрахунків, як системи дистанційного банківського обслуговування, платіжні картки, електронні сертифікати (електронні гроші) [21, с. 156].

Така позиція цілком може бути сприйнята в межах нашого дослідження з тим лише уточненням, що вказаний перелік електронних платіжних засобів не є вичерпним та з розвитком інформаційних технологій може змінюватись та доповнюватись.

Як платіжний пристрій можуть виступати банківський автомат, платіжний термінал, програмно-технічний комплекс самообслуговування і т. д. Головною вимогою до такого пристрою є надання можливості користувачеві здійснити операцію з ініціювання переказу коштів та виконати інші операції згідно з його функціональними можливостями. Найбільш поширеними різновидами платіжних пристроїв є банківські автомати та платіжні термінали [28].

Як впливає із положень Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», поняття електронного платіжного засобу безпосередньо включає в себе такі платіжні інструменти, як:

- 1) платіжні картки;
- 2) мобільні платіжні інструменти (тобто платіжні засоби, реалізовані в апаратно-програмному середовищі мобільного телефону або іншого бездротового пристрою користувача). Здебільшого, такий платіжний інструмент має формат смарт-картки, яка є носієм спеціального персоніфікованого платіжного додатку [1].

Види електронних платіжних засобів поділяються:

1. на базі мереж (торгівля в мережі Інтернет). Інтернет дає можливість вітчизняним компаніям вийти на світовий ринок, розширює канали збуту, поєднує постачальників і покупців у єдину систему. Обороти електронної торгівлі становить такі значні суми, що ігнорувати або применшувати значення цього відносно нового сектору економіки не можна. Ведення великомасштабного бізнесу в сучасних умовах без використання інформаційних технологій неможливе. Україна ще дуже відстає в розвитку й поширенні електронної торгівлі від розвинених країн, що пояснюється певними причинами.

2. на базі карток (пластикові карти як інструмент розрахунків та кредитування). Одним із найбільш поширених видів електронних платіжних засобів є платіжна картка – електронний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку платіжної чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором [46].

Залежно від умов, за якими здійснюються платіжні операції з використанням електронних платіжних засобів, можуть застосовуватися дебетова, дебетово-кредитна та кредитна платіжні схеми.

Дебетова платіжна схема передбачає здійснення користувачем платіжних операцій з використанням електронного платіжного засобу в межах залишку коштів, що обліковуються на його рахунку.

Дебетово-кредитна платіжна схема передбачає здійснення користувачем платіжних операцій з використанням електронного платіжного засобу в межах залишку коштів, що обліковуються на його рахунку, а якщо їх недостатньо або немає, то за рахунок наданого банком кредиту.

Кредитна платіжна схема передбачає здійснення користувачем платіжних операцій з використанням електронного платіжного засобу за рахунок коштів, наданих йому банком у кредит або в межах кредитної лінії [1].

Найпоширенішими фінансовими послугами, які пов'язані з ЕПЗ, є:

1) еквайринг- це діяльність щодо технологічного, інформаційного обслуговування суб'єктів господарювання та виконання розрахунків з ними за операції, які здійснені з використанням ЕПЗ. Еквайринг у межах України здійснюється у гривнях виключно юридичними особами-резидентами, які уклали відповідний договір з платіжною організацією;

2) маршрутизація- обмін даними при виконанні операцій, у тому числі щодо переказу коштів між учасниками платіжної системи;

3) кліринг- послуга, яка передбачає взаємозалік між загальними обсягами вимог і зобов'язань учасників платіжної системи за визначений період часу. Клірингові послуги надає клірингова установа — юридична особа, яка за результатами проведеного нею клірингу формує клірингові вимоги та надає інформаційні послуги. Маршрутизація і кліринг за операціями, які здійснені в межах України із застосуванням ЕПЗ, емітованих банками-резидентами, здійснюються в Україні в порядку, визначеному НБУ, за винятком операцій, які виконуються в межах одного банку;

4) процесінг- послуга, яка включає виконання за операціями з платіжними інструментами авторизації, моніторингу, збору, оброблення та зберігання інформації, а також надання обробленої інформації учасникам розрахунків і розрахунковому банку для проведення взаєморозрахунків у платіжній системі;

5) моніторинг- послуга, яку надають емітенти, а також еквайри і яка пов'язана із здійсненням контролю за операціями, що виконуються із застосуванням ЕПЗ, з метою виявлення та запобігання помилковим та неналежним переказам. Моніторинг є складовою майже всіх послуг, що пов'язані з електронними платіжними засобами;

б) послуги з електронними грошима. Електронні гроші — це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, крім особи, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі [19, с. 230].

Електронний платіжний засіб (ЕПЗ) може існувати в будь-якій формі, на будь-якому носії, що дає змогу зберегти інформацію, необхідну для ініціювання електронного переказу. Емісія ЕПЗ у межах України проводиться виключно банками, що уклали договір з платіжною організацією.

Користувачем ЕПЗ може бути юридична або фізична особа, якій банк передає ЕПЗ у власність або в користування на умовах договору [6].

Банк має право передати електронний платіжний засіб у власність користувача або надати йому в користування у порядку, визначеному договором про використання електронного платіжного засобу. Банк зобов'язаний під час видачі електронного платіжного засобу надати користувачу примірник договору, правил користування електронним платіжним засобом та тарифів банку на обслуговування електронного платіжного засобу.

Користувач зобов'язаний використовувати ЕПЗ відповідно до вимог законодавства України та умов договору, укладеного з емітентом, і не допускати використання електронного платіжного засобу особами, які не мають на це права або повноважень. Використання ЕПЗ за довіреністю не допускається, крім випадку емісії додаткового електронного платіжного засобу для довіреної особи (п. 14.12 ст. 14 Закону № 2346-III). Право використовувати електронний платіжний засіб може бути призупинене або припинене емітентом відповідно до умов договору в разі порушення користувачем умов використання електронного

платіжного засобу. Призупинення або припинення права користувача використовувати ЕПЗ не припиняє зобов'язань користувача й емітента, що виникли до часу призупинення або припинення зазначеного права.

Поточний рахунок, операції за яким можуть здійснюватися з використанням електронних платіжних засобів, використовується з урахуванням законодавчих обмежень. Кошти з поточного рахунку юридичної особи не можуть бути використані за допомоги електронного платіжного засобу для одержання заробітної плати, інших виплат соціального характеру, розрахунків за зовнішньоторговельними договорами, здійснення іноземних інвестицій в Україну та інвестицій резидентів за її межі. Кошти з поточного рахунку в іноземній валюті юридичної особи можуть бути використані за допомоги електронного платіжного засобу виключно для: 1) одержання готівки за межами України для оплати витрат на відрядження; 2) здійснення розрахунків у безготівковій формі за межами України, пов'язаними з витратами на відрядження та витратами представницького характеру, а також на оплату експлуатаційних витрат, пов'язаних з утриманням транспортних засобів.

Згідно законодавства України емітентом електронних платіжних засобів, в тому числі й електронних грошей, є лише банки. Виникає ситуація, коли небанківські платіжні системи здійснюють емісію та організують обіг електронних грошей фактично нелегітимно, впливаючи на фінансовий стан держави в цілому. Такий стан потребує ефективного механізму регулювання на рівні державних інституцій з урахуванням світового досвіду [1].

Електронний платіжний засіб повинен дати змогу ідентифікувати користувача. Таким чином, інструменти мобільних платежів, які жодним чином не ідентифікують особу платника, не можуть бути визнані електронними платіжними засобами.

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що безготівкові розрахунки в цілому характеризуються значною різноманітністю як за їх видами, так і за особливостями здійснення. Очевидним видається той факт, що в межах чинного законодавства України створено відносно відокремлену правову базу (як на

законодавчому, так і на підзаконному рівні), яка присвячена регулюванню розрахунків із використанням електронних засобів.

Суспільні відносини, які виникають при застосуванні платіжних карток, мобільних або інших (комбінованих) платіжних інструментів, мають свої особливості порівняно з відносинами, що утворюються при здійсненні «класичних» безготівкових розрахунків.

Усе вищезазначене дає підстави стверджувати, що в межах правової системи України утворився і продовжує активно формуватись комплексний правовий субінститут, який включає норми, що регулюють безготівкові розрахунки із використанням електронних платіжних засобів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ ЗАСОБІВ

2.1 Особливості здійснення операцій з електронними платіжними засобами в Україні

Впровадження нових інформаційних і криптографічних технологій в сфері зберігання та передавання на технічних пристроях грошової вартості зумовило появу нових видів платіжних послуг заснованих на основі електронних платіжних інструментів.

Електронні платіжні інструменти, такі, як карткові платежі та електронні банківські перекази, поступово стали витіснити готівку та паперові чеки і в роздрібних платежах, хоча паперові гроші залишаються в обігу в значних кількостях, як зручний засіб платежу.

При бажанні клієнта здійснити розрахунок за допомогою ЕПЗ касир зобов'язаний виконати наступні дії:

- провести ідентифікацію ЕПЗ;
- провести ідентифікацію клієнта як держателя ЕПЗ;
- здійснити операцію продажу за допомогою устаткування;
- здійснити оформлення документів за результатами операції.

Поточний рахунок, операції за яким можуть здійснюватися з використанням електронних платіжних засобів, використовується з урахуванням законодавчих обмежень. Кошти з поточного рахунку юридичної особи не можуть бути використані за допомоги електронного платіжного засобу для одержання заробітної плати, інших виплат соціального характеру, розрахунків за зовнішньоторговельними договорами, здійснення іноземних інвестицій в Україну та інвестицій резидентів за її межі [7].

Кошти з поточного рахунку в іноземній валюті юридичної особи можуть бути використані за допомоги електронного платіжного засобу виключно для:

- 1) одержання готівки за межами України для оплати витрат на відрядження;
- 2) здійснення розрахунків у безготівковій формі за межами України, пов'язаними з витратами на відрядження та витратами представницького характеру, а також на оплату експлуатаційних витрат, пов'язаних з утриманням транспортних засобів.

Розвиток банківської системи разом із прогресивним технологічним та науково-технічним прогресом зумовлює появу спеціальних інструментів, які мають на меті спростити окремі операції клієнтів банку.

Яскравим прикладом таких інструментів є платіжна картка та мобільний платіжний інструмент, які дозволяють розрахуватися за товари і послуги, переказати кошти іншій особі або отримати готівку [45].

На сьогоднішній день все більше набирає популярності продаж товарів та послуг через Інтернет мережі. Проведення оплати за товар або послугу, що були придбані в Інтернеті, можна проводити використовуючи платіжні картки та електронні гроші. В наш час платіжні картки є найпопулярнішим електронним платіжним засобом, тому що це є зручно та швидко.

Отримання готівки за допомогою платіжної картки можна здійснити в банку-емітенту, з використанням банкоматів чи в будь-якому іншому банку, який є учасником національної платіжної системи. Ця операція аналогічна операції платежу. У системі електронних роздрібних банківських послуг може в деяких випадках існувати ще третій – розрахунковий банк. Він може використовуватись для проведення розрахунків в системі між банком-еквайром та банком-емітентом.

Послуга технологічного, інформаційного обслуговування розрахунків за операціями, що здійснюються з використанням електронних платіжних засобів у платіжній системі України, свідчить про необхідність дослідження еквайрингу, який використовується в банківському сегменті для визначення системи прийому платіжних карт для оплати товарів і послуг, тобто означає можливість розплатитися кредиткою без використання готівки.

Розглянемо обсяги безготівкових операцій із платіжними картками на 01.01.2020 року, які наведено на рис. 2.1.

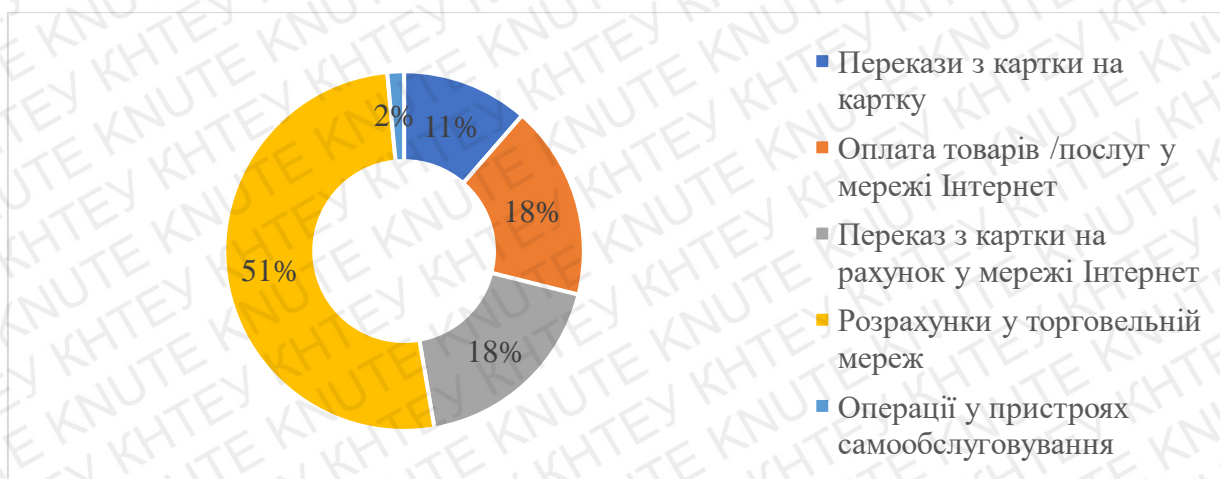

Рис 2.1. Структура безготівкових операцій із використанням карток на 01.01.2020 року за кількістю*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [23]

За сумою безготівкових операцій із використанням платіжних карток превалювали перекази з картки на картку їх кількість складала 11,4%. Водночас понад половину кількості безготівкових операцій із використанням платіжних карток (51,2%) здійснено в торговельній мережі. Порівняно з 2018 роком розрахунки в торговельній мережі зросли на третину (35,6% за кількістю). Загалом операції з використанням безконтактної технології оплати зростають швидкими темпами. Так, якщо операції в торговельній мережі з фізичним зчитуванням платіжної картки порівняно з 2018 роком зросли лише на 5,5% за кількістю, то операції з використанням безконтактної технології за цей період зросли більше, ніж у півтора рази (на 173,7% за кількістю).

Сьогодні в Україні функціонують дві платіжні системи, платіжною організацією та розрахунковим банком яких є Національний банк України:

- система електронних платежів (СЕП);
- Національна платіжна система (НПС) «Український платіжний ПРОСТІР».

ПРОСТІР державна платіжна система, в якій розрахунки за товари та послуги, одержання готівки та інші операції здійснюються за допомогою електронних платіжних засобів [34].

Картка ПРОСТІР – це платіжна картка, яка дає змогу її держателю оплатити вартість товару, або послуги в торговельно-сервісній мережі, отримати готівку, переказати кошти з картки на картку тощо [41].

На сьогодні НПС «ПРОСТІР» налічує 53 учасника (52 банки та Укрпошта), з них 33 – здійснюють емісію та/або еквайринг карток системи.

Важливішим кроком на шляху до поступового витіснення готівкових платежів та заміни їх безготівковими в Україні стало залучення ПАТ «Укрпошта», що має близько 11 тис. відділень, до переказу коштів у національній валюті без відкриття рахунків. Відповідне рішення було прийнято на підставі Постанови Правління НБУ No 138 від 21.12.2017 «Про надання національними операторами поштового зв'язку фінансової послуги з переказу коштів» [8].

Також НБУ зареєстрував угоди щодо участі ПАТ «Укрпошта» у платіжних системах VISA і MasterCard та розпочав процедуру входження ПАТ «Укрпошта» до Національної платіжної системи «Простір». Отже, ПАТ «Укрпошта» отримала можливість здійснювати обслуговування клієнтів з використанням платіжних карток. Це, безумовно, сприяє розширенню фінансової інклюзії, зокрема створює можливості доступу до фінансових послуг жителів сільської місцевості і віддалених районів країни, сприяє збільшенню рівня безготівкових розрахунків в Україні [35].

На сьогодні стають все більш популярними сервіси безконтактної оплати із використанням смартфонів та інших пристроїв, які підтримують технологію NFC. Сервіси токенизації можуть застосовувати реквізити платіжних карток, у тому числі карток виключно з магнітною смугою, для безконтактних розрахунків за цією технологією.

Мобільні платежі здійснюються користувачами за банківськими рахунками. Емітент має право давати користувачам змогу здійснювати мобільні платежі згідно з функціональними можливостями мобільних платіжних інструментів із використанням різних каналів телекомунікаційних мереж оператора, визначених правилами платіжних систем і договорами, і безконтактним способом.

Користувачі мають право здійснювати операції з використанням мобільних платіжних інструментів у будь-якому місці їх обслуговування за наявності відповідного платіжного пристрою, якщо інше не встановлено договором [9].

Останнім часом поширеними стають мобільні платежі із використанням QR-коду (Quick Response Code) – двовимірного (матричного) штрих-коду, розробленого японською компанією Denso-Wave у 1994 році. Для зчитування інформації з QR-коду потрібен мобільний телефон, смартфон чи планшет з камерою і спеціальне програмне забезпечення, яке розповсюджується безкоштовно через мережу Інтернет [22, с.103-104].

У 2013 році Національним банком України було розроблено і презентовано технологію мобільних платежів з використанням QR-коду в НСМЕП на базі відкритих міжнародних стандартів [53, с.11].

Матричний код активно використовується у мобільних додатках для здійснення платежів. Платіж проходить таким чином: одержувач вводить дані переказу, додаток генерує QR-код, його сканує платник, далі кошти перераховуються автоматично. Вперше в нашій країні універсальний безготівковий платіж з використанням платіжного QR-коду представили Mastercard на базі цифрових гаманців Masterpass. Цей новий спосіб оплати був запущений в березні 2018 року і на разі активно використовується для покупок в онлайн-магазинах [38].

Безконтактна оплата товарів та послуг за допомогою картки, смартфона, планшета, смарт-годинника, фітнес-браслета і навіть кільця відбувається при підтримці додатків для оплати, таких як гаманці банків, Google Pay, ApplePay та Garmin Pay. При цьому номер картки не розголошується, а для кожної платіжної операції є свій унікальний код. Саме тому транзакція вважається цілком захищеною. Здійснення безконтактного платежу за допомогою смартфона потрапляє до категорії -мобільні платежі.

У табл. 2.1 наведено порівняння ключових характеристик найпопулярніших мобільних платіжних сервісів: Apple Pay, Samsung Pay, Google Wallet, PayPal та Bitcoin.

Порівняння мобільних платіжних сервісів*

Характеристики	Apple Pay	Samsung Pay	Google Wallet	PayPal	Bitcoin
Доступність	Тільки починаючи з iPhone6	Тільки починаючи з Galaxy S6	Будь-який пристрій з додатком	Будь-який пристрій з додатком	Будь-який пристрій з додатком
Використання	Через відбиток пальця	Через відбиток пальця	Через відбиток пальця, електронну пошту або додаток	Через електронну пошту або номер мобільного телефону	Через сканування QR-коду
Технологія	NFC(радіохвилі)	NFC або MST (магнітна смуга)	NFC	Власна мережа PayPal	Незалежна грошова система
Безпека	Найбезпечніший. Продавці не отримують деталі банківської картки	Найбезпечніший. Продавці не отримують деталі банківської картки	Досить безпечний. Продавці не отримують деталі банківської картки, проте Google їх має.	Досить безпечний. Продавці не отримують деталі банківської картки, проте PayPal їх має.	Неоднозначно безпечний. Безпечно до моменту втрати пароля або зовнішнього зламу-тоді всі кошти втрачено
Переваги	Швидкість і легкість платежів	Швидкість і легкість платежів	Легкість і зручність відправки коштів іншим людям	Легкість і зручність відправки коштів іншим людям	Дуже приватний. Легко та зручно відправляти кошти
Недоліки	Не всюди працює – кількість NFC-терміналів є обмеженою	Не дуже зручна технологія MST	Не всюди працює-кількість NFC терміналів є обмеженою	Працює лише з продавцями, що мають PayPal (рідкісний)	Дуже рідко приймаються я продавцями як оплата

*складено автором на основі джерел [63]

Одним із найбільш відомих і популярних у світі сервісів мобільних платежів є сервіс Apple Pay, який дозволяє оплачувати покупки з використанням смартфона Apple, до якого прив'язана платіжна карта. Для цього достатньо піднести смартфон до терміналу, попередньо авторизувавшись

у службі будь-яким способом: Face ID, Touch ID, пароль. Такі запобіжні заходи необхідні для уникнення несанкціонованої оплати [11].

Система працює на терміналах, які приймають безконтактні платежі. При цьому важливим є те, що ні Apple Pay, ні інші безконтактні платіжні сервіси не беруть комісію. Власники iPhone можуть додати картки «Приватбанку» в Apple Pay і користуватися безконтактними платежами. Даною системою підтримуються карти платіжних систем VISA і MasterCard. Підтримку Apple Pay в Україні на першому етапі забезпечував «Приватбанк», дещо пізніше до цієї підтримки приєднався «Ощадбанк». При цьому для користування сервісом Apple Pay в Україні не обов'язково бути клієнтом «Ощадбанку», достатньо авторизуватись у ньому в телефонному режимі, отримавши миттєву цифрову prepaid-карту [12].

Вартість пристроїв Apple в Україні залишається високою, крім того система Apple Pay працює лише на пристроях iPhone 6 та «пізніших». Отже, існувала потреба забезпечити мобільними платіжними сервісами власників значно більшої кількості «бюджетних» пристроїв на платформі Android. Саме тому восени 2017 р. Україна стала 15-ю країною світу, у якій запрацював сервіс Android Pay. 1 листопада 2017 р. Google у партнерстві з Mastercard запустив в Україні глобальний сервіс безконтактних платежів Android Pay, за допомогою якого можна розрахуватися лише за допомогою смартфона або смарт-годинників під управлінням Android. Щоб почати користуватися сервісом, потрібно завантажити додаток Android Pay Google Play і додати в нього свої карти. Першим банком в Україні, який надав можливість користуватися сервісом Android Pay, став «Приватбанк» [17].

Сервіс Google Pay, що розпочав роботу в Україні восени 2017 р., на першому етапі дозволяв прив'язати до себе карти 10 українських банків: «Приватбанк», «Ощадбанк», ОТП банк, «Восток», «Південний», «Альфа-банк», ТАСкомбанк, ПУМБ, «Укрсиббанк» та «Монобанк» [13].

Проте в подальшому відбулось приєднання до цього сервісу ще 7 банківських установ. До вересня 2018 р. до нього підключились також «МТБ

Банк», «Альтбанк», «Місто Банк», «Юнекс Банк», «Акордбанк», «Радабанк» та «Креді Агриколь Банк» [55].

Для роботи з такими системами мобільних платежів, як Apple Pay та Google Pay в смартфоні повинен бути NFC-чіп. За спільним дослідженням MOYO і Monobank, протягом I півріччя 2018 року лише 30 % смартфонів придбаних українцями мають NFC чіп [39].

Зараз мільйони організацій, підприємств і магазинів використовують еквайринг, але аж ніяк не тільки тому, що це зручно. Річ в тому, що, даючи клієнтам можливість оплати покупки картою, організація виключає ризик прийому фальшивих купюр, економить на інкасації готівки. Крім того, приймаючи «кредитки», компанії збільшують обсяг своїх продажів в середньому на 20–30% і набувають нових платоспроможних клієнтів, адже за статистикою власники «пластикових гаманців» більш схильні до спонтанних покупок і легше розлучаються з грошима. Також під час установки спеціального обладнання банку для платіжних карт організація отримує різні банківські послуги, бере участь в дисконтних програмах тощо [39, с. 387].

Щоб користуватися всіма перевагами еквайрингу, необхідно укласти договір з банком-еквайєром, що надає еквайрингові послуги, тобто банк є власником платіжного терміналу, банкомату, який встановить в торговій точці, ресторані або в іншій організації спеціальне обладнання, а саме платіжні термінали або пін-пади, якщо необхідно забезпечити прийом карт в зв'язці з касами торгової організації [36].

Мобільні платежі надають користувачам цілу низку технологічних і технічних переваг, зокрема, мають високу швидкість проведення трансакцій, суттєво спрощують процес здійснення платіжних операцій, дозволяють миттєвий доступ до балансу рахунку, забезпечують безпечність і низьку вартість здійснення операцій.

Не можемо не згадати у нашому дослідженні про електронні гроші (е-гроші). Як зазначає Пантелєєва Н., відбувається поступове перенесення трансакцій в електронний формат, поява нових засобів платежу, новітніх

платіжних інструментів і систем. Саме у сфері платіжних і розрахункових систем останнім часом відбувається найшвидше впровадження інновацій, при цьому чимало з них є дискусійними з позиції нормативного регулювання та практичного використання. Зокрема, пильну увагу з боку центральних банків і міжнародних фінансових установ привертає така фінансова інновація, як електронні гроші [43, с.26].

Із наведеної Нацбанком статистики спостерігаємо закономірну залежність, що при збільшенні кількості безготівкових оплат у свою чергу посилюється попит на е-гроші. Електронні гроші дають можливість розрахунку за товари та послуги через мережу Інтернет. Використання е-грошей з кожним роком стає все більш розповсюджене [45]. Для електронних грошей необхідний особливий носій — електронний гаманець, або E-Purse, який зберігає електронні гроші та дає можливість здійснювати платежі. За даними НБУ в Україні є дев'ять електронних гаманців платіжних систем, що надають послуги випущеними банками е-грошіма — це MasterCard, Visa, ПРОСТІР, FORPOST, Maxi, GlobalMoney, "Електрум", ALFA-MONEY, ХРА [40].

Отже, можемо зробити висновок, що на сучасному етапі розвиток технологій та поширення у людей смартфонів, які в свою чергу надають великі можливості використання Інтернет-сервісів, спричинили розвиток сфери електронних платежів, яка є дуже динамічною, такою, яка швидко змінюється і зазнає постійних перетворень.

Тому необхідно слідкувати за такими змінами і вчасно реагувати на них як з метою нагляду і регулювання, так і з метою розуміння і прогнозування, яким чином ринок електронних платіжних послуг буде себе вести в недалекому майбутньому, що, безумовно, матиме вплив на фінансову стабільність як банківських установ, так і держави.

2.2 Сучасний стан використання та тенденції розвитку платіжних карток в Україні

На сучасному етапі розвитку банківської системи України серед банківських установ спостерігається гостра конкуренція за нові сегменти ринку. Одним із таких сегментів, що характеризується високою активністю з боку банків, є ринок банківських платіжних карток.

Незважаючи на свою коротку історію розвитку, операції з платіжними картками на сьогодні вже охопили значний сегмент ринку.

Останнім часом в Україні зростає кількість банків-емітентів, точок обслуговування, що сприяє збільшенню кількості держателів карток, а також швидкому розвитку та розширенню українського карткового ринку. Крім того, в нашій державі останніми роками спостерігається збільшення кількості термінального обладнання, стійке зростання обсягів безготівкових платежів із використанням карток і знятих із карткових рахунків готівкових коштів, що супроводжується збільшенням кількості активних (діючих) карток. Саме тому, набагато більше банків ведуть політику приросту обсягів діючих карток і стають учасниками карткових програм [20, с.107].

За межами нашої держави емітентами платіжних карток можуть бути будь-які організації, наприклад Dinners Club, а в Україні – лише відповідна кредитна установа, яка має дозвіл НБУ. Провідне місце серед організацій, які можуть виступати емітентами платіжних карток посідають банки, об'єднані в платіжні асоціації.

Нині в Україні функціонують такі карткові платіжні системи:

- 1) міжнародні - VISA; MasterCard; Dinners Club; American Express;
- 2) внутрішньодержавні – НПС «ПРОСТІР»; Укркарт;
- 3) локальні (одноемітентні) платіжні системи, створені окремими банками.

Ринок платіжних карт в Україні активно розвивався протягом останнього десятиліття. Разом із розвитком банківської системи і поширенням карток міжнародних платіжних систем на українському ринку значно збільшилася кількість тримачів карт і банків – членів платіжних систем.

На сьогоднішній день вітчизняний ринок платіжних карток є одним із сегментів ринку банківських послуг, які демонструють найвищу динаміку, яка за умов підвищення якості послуг та зниження тарифів на обслуговування, має значний потенціал подальшого розвитку, не тільки в національному масштабі, але й у випадку виходу на світовий рівень. Ключовим фактором такої ситуації є, в першу чергу, високий рівень конкуренції, який стимулює учасників ринку постійно впроваджувати нові, якісні банківські продукти [25, с.278].

З метою виявлення основних тенденцій розвитку ринку платіжних карток в Україні проаналізуємо динаміку кількості банків-учасників карткових платіжних систем, держателів платіжних карток, а також кількості платіжних карток (в обігу та активних) в Україні за 2013–2020 рр. Джерелом інформації для аналізу стали статистичні дані Національного банку України, а саме: розділ «Платежі та розрахунки», вкладка «Статистика по картках» (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Ключові індикатори розвитку ринку платіжних карток в Україні у 2013–2020 рр.*

Звітна дата	К-сть учасників карткових платіжних систем, од.	Держателі платіжних карток, тис. ос.	Платіжні картки в обігу, тис. шт.	Активні платіжні картки, тис. шт.
01.01.2013	142	44 339	69 826	33 106
01.01.2014	143	49 719	69 726	35 622
01.01.2015	128	51 649	70 551	33 042
01.01.2016	98	43 058	59 307	30 838
01.01.2017	87	41 746	57 633	32 389
01.01.2018	77	41 721	59 867	34 858
01.01.2019	73	42 304	59 390	36 949
01.01.2020	70	50 640	68 900	45 933

*побудовано автором за даними НБУ [42]

За період 2013–2020 рр. спостерігається тенденція до зменшення практично всіх абсолютних значень показників, наведених у табл. 2.2. Лише починаючи з 2019 року почалось відновлення тенденцій до зростання згаданих показників, але говорити про остаточну зміну тренду ще передчасно. Це зумовлене трьома основними чинниками, а саме: зменшенням кількості банків в Україні, фінансовою кризою в Україні (після 2013 р.), зміною підконтрольних

територіальних кордонів, що безпосередньо відобразилося на фактичних статистичних даних, сформованих Державною службою статистики України. Тому задля проведення аналізу основних тенденцій розвитку ринку платіжних карток в Україні необхідно досліджувати відносні показники, а не абсолютні, що характеризують цей ринок.

Так, у табл. 2.3 наведено результати розрахунку відносних показників, що дозволяють оцінити масштаби ринку платіжних карток в Україні.

Таблиця 2.3

**Відносні показники розвитку ринку платіжних карток в Україні
у 2013–2020 рр. (станом на 01.01)***

Звітна дата	Частка банків, що є учасниками карткових платіжних систем у загальній кількості діючих банків, %	Середня кількість платіжних карток на 1 ос., шт.	Середня кількість активних карток, випущених 1 учасником карткових платіжних систем, тис. шт.	Середня кількість платіжних карток, випущених 1 учасником карткових платіжних систем, тис. шт.	К-сть карток на одного держателя	Частка активних карток
01.01.2013	80,68	1,53	233,14	491,73	1,57	0,47
01.01.2014	79,44	1,53	249,10	487,59	1,40	0,51
01.01.2015	78,52	1,64	258,14	551,18	1,36	0,46
01.01.2016	83,76	1,38	314,67	605,17	1,37	0,51
01.01.2017	90,62	1,35	372,29	662,45	1,38	0,56
01.01.2018	93,90	1,41	452,70	777,49	1,43	0,58
01.01.2019	94,80	1,40	506,15	813,56	1,40	0,62
01.01.2020	93,33	1,64	656,18	984,28	1,36	0,66

**побудовано автором за даними НБУ [42]*

За результатами розрахунків можна констатувати, що в останні роки вітчизняний ринок платіжних карток продовжує бурхливо розвиватись. Так, частка банків, що є учасниками карткових платіжних систем, у загальній кількості діючих в Україні банків зросла з 81,14% у 2013 р. до 93,33% у 2020 р. Станом на початок 2020 року учасником ринку платіжних систем стала і «Укрпошта». Кількість активних карток, випущених 1 банком-учасником карткових платіжних систем, зросла у 2,3 рази, а кількість випущених платіжних карток у розрахунку на 1 банк-учасник зросла у 1,7 рази. З 2017 року починає

зростати й кількість платіжних карток, що припадає на 1 особу. Так, станом на 1 січня 2020 р. цей показник становив 1,64 шт., хоча у 2017 р. його значення становило 1,35 шт. Тобто, банки, які залишилися на ринку, більш активно працюють у напрямі популяризації використання населенням платіжних карток. Така динаміка показника свідчить про зростання довіри населення до безготівкових розрахунків, зростання рівня захищеності безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток, зручність та доступність цього платіжного інструмента. Особливо активізувало картковий ринок поширення POS-терміналів, за допомогою яких держателі карт отримали можливість розраховуватись у ресторанах, супермаркетах, аптеках та на автозаправках (ці способи використання платіжних карток за допомогою POS-терміналів виявились найбільш популярними в Україні) [44].

Деталізовану характеристику платіжних карток, емітованих українськими банками за 2015–2020 рр., наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Види платіжних карток, які емітовані банками України у 2015-2020 рр. (станом на 01.01), тис. шт.*

Звітна дата	Усього	За видами носіїв інформації				
		З магнітною смугою	З магнітною смугою та чипом	Безконтактні	З чипом	Віртуальні
01.01.2015	33042	30009	2370	1090	416	248
01.01.2016	30838	27586	2766	1406	194	291
01.01.2017	32389	27994	3876	1987	74	444
01.01.2018	34858	27202	7407	2721	24	225
01.01.2019	36949	30392	6323	3946	16	219
01.01.2020	42158	28751	10620	8644	0	265

**побудовано автором за даними НБУ [42]*

Як видно з даних табл. 2.4, хоча протягом 2015–2020 рр. платіжні картки з магнітною смугою продовжували займати найбільшу частку серед усіх використовуваних в обігу платіжних карток, проте не можна не відмітити стійку тенденцію до переорієнтування вітчизняних банків на випуск універсальних електронних платіжних засобів, які б максимально демонстрували усі переваги

та зручності для клієнтів у процесі користування платіжними картками. Так, більш ніж у 4 рази впродовж 2015-2020 років зростає кількість безконтактних платіжних карток в обігу, у 2,9 рази банки збільшили випуск універсальних платіжних карток (з чипом та магнітною смугою). Водночас, відмічаємо й факт повного виведення з обігу платіжних карток на основі технології носія інформації виключно чипа. Українські банки значно затягують і уповільнюють цей процес, перш за все через відсутність необхідних технічних засобів, які могли б зчитувати дані з такої картки та їх відносно високу ціну.

Зростанню популярності безконтактних карток сприяє участь міжнародних компаній «MasterCard», «Visa», а також Національної платіжної системи «Український платіжний простір» у проектах з упровадження платіжних карток як інноваційного засобу оплати транспортних послуг (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Дані кількості платіжних карток (активних), емітованих українськими банками у розрізі платіжних систем станом на 01.01.2020 року*

Усього, тис. шт.	MasterCard		Visa		ПРОСТІР		Інші**	
	тис. шт.	%	тис. шт.	%	тис. шт.	%	тис. шт.	%
42,1	28,7	68,1	12,9	30,7	0,5	1,2	0,0005	0,01

* побудовано автором за даними НБУ [42]

** AmericanExpress, УкрКарт та внутрішньобанківські платіжні системи

Найбільша кількість активних карток (28,7 млн шт. або 68,1%) – це картки, емітовані в міжнародній платіжній системі MasterCard. Друге та третє місце за кількістю активних карток посідають міжнародна платіжна система VISA (12,9 млн шт. або 30,7%) та система ПРОСТІР (0,5 млн шт. або 1,2%). Статистичні дані вказують на те, що ринок платіжних карток у розрізі платіжної системи в Україні являється монопольним, адже MasterCard займає 68 % ринку.

У 2001 році Національний банк України створив Національну систему масових електронних платежів. У 2016 році проведений ребрединг Національної системи масових електронних платежів, яка почала називатися «Національна платіжна система «Український платіжний простір». Частка Національної

платіжної системи «Український платіжний простір» зовсім мала і становить 1,3 % від кількості платіжних карток, емітованих українськими банками. Національний банк України є платіжною організацією, тобто власником Національної платіжної системи «Український платіжний простір». Друга внутрішня карткова платіжна система «УкрКарт» має ще меншу частку на ринку платіжних карток України.

НПС «ПРОСТІР» за підсумками діяльності у 2019 році продемонструвала ріст таких основних показників своєї діяльності:

- розширення мережі торговельних терміналів, які приймають до обслуговування картки НПС "ПРОСТІР";
- розширення мережі Інтернет для приймання карток НПС "ПРОСТІР";
- зростання міжбанківських операцій із використанням карток НПС "ПРОСТІР" (у 2 рази).

На 01.01.2020 загальна кількість платіжних карток НПС "ПРОСТІР", емітованих банками -учасниками системи становила 625,3 тис. шт. Водночас 77% із них –це активні платіжні картки (або 483,7 тис. шт.) [42].

Платіжними картками Національної платіжної системи "ПРОСТІР" відтепер можна розраховатися у 5 000 POS-терміналів Укрпошти. Тож вже 99% POS-терміналів, встановлених в Україні, дають можливість розраховуватися картками НПС "ПРОСТІР".

Яскравим прикладом бурхливого розвитку ринку платіжних карток в Україні є темпи зростання обсягів та кількості операцій з використанням платіжних карток (дод. А).

За аналізований період спостерігається тенденція до збільшення обсягів та кількості операцій зі збільшенням кількості платіжних терміналів, що використовуються закладами торгівлі та сфери послуг, все більш інтенсивним використанням фізичними та юридичними особами мережі Інтернет для проведення розрахунків, надання все більшою кількістю банків можливостей своїм клієнтам дистанційної оплати за товари чи послуги та ін. Спостерігаються позитивні зміни щодо використання платіжних карток. Так, з метою отримання

готівки платіжною карткою виконано лише 17,5% усіх операцій у 2019 р., тоді як для безготівкових розрахунків платіжною карткою скористалися у 82% випадків у 2019 р.

Важливою складовою аналізу ринку платіжних карток є оцінка розвитку карткових розрахунків у країні. Саме даний напрям характеризує поведінку держателів платіжних карток, тобто рівень поширення карткових розрахунків (див. дод Б).

Підвищення попиту українців на безготівкові операції та популяризація інноваційних платіжних сервісів стимулює подальше розширення платіжної інфраструктури.

За 2019 рік мережа торговельних платіжних терміналів зростає на 19,6% до 333,0 тис. шт. Також упродовж усього минулого року продовжувалося розширення безконтактної платіжної інфраструктури. Цьому сприяла популяризація таких інноваційних сервісів як Apple Pay та Google Pay, що розпочали свою роботу в Україні. Наразі майже 79,4% торговельних POS-терміналів в Україні забезпечують можливість здійснення безконтактної оплати (див. дод. В).

Кількість платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережах у розрахунку на 1 млн осіб постійного населення України за рік зростає з 7,1 тис. од. до 8,4 тис. од. (на 18,3%) (див. дод. Б).

Водночас спостерігається нерівномірний розподіл термінальної мережі на території України і недостатні темпи її розвитку. Найменша кількість платіжних пристроїв прослідковується на заході країни та у Луганський, Донецькій областях. За кількістю платіжних карток, що використовуються, та встановлених пристроїв для їхнього обслуговування в регіональному розрізі домінують м. Київ, Дніпропетровська та Харківська області, що перш за все зумовлене кількістю населення та бізнес-одиниць, розташованих у цих регіонах.

Серед банків за кількістю емітованих платіжних карток та ступенем розгалуженості інфраструктури їхнього обслуговування станом на 1 січня 2020

р. Лідерами є ПАТ КБ «Приватбанк», АТ «Ощадбанк» та АТ «Райффайзен Банк Аваль» [42].

Отже, загальні тенденції розвитку карткового ринку України протягом 2013-2020 років в цілому були позитивними. Зокрема, спостерігалось стійке зростання обсягів безготівкових платежів із використанням карток і знятих із карткових рахунків готівкових коштів, збільшувалася кількість активних (діючих) карток і термінального обладнання.

Функціонування платіжних систем в Україні засвідчує, що картки в основному використовуються для отримання готівки та безготівкових розрахунків, тому надзвичайно важливою є державна підтримка карткового бізнесу – створення необхідних умов для поліпшення структури грошового обігу за рахунок масових безготівкових платежів із використанням карток і скорочення частки готівкових розрахунків. Для більш активного використання електронних платіжних засобів необхідно забезпечити подальший розвиток інфраструктури, а також сприяти розвитку фінансової грамотності. Перехід банківської системи на більш інтенсивне використання платіжних карток у проведенні усіх видів платежів – пріоритетний напрям.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ

3.1 Зарубіжний досвід розвитку електронних платіжних засобів

В даний час практично у всіх розвинених країнах активно пропагується перехід на безготівкову систему розрахунків.

На думку експертів, в третьому десятилітті ХХІ століття в деяких країнах світу люди взагалі перестануть використовувати готівку. Сьогодні така тенденція спостерігається в багатьох країнах: люди все частіше відмовляються від готівки завдяки розвитку електронних засобів платежу на основі поширення платіжних банківських карт і електронних грошей, завдяки впровадженню нових способів безготівкової оплати, використовують безконтактні технології здійснення платежів NFC (Near Field Communication) і QR-кодування, що виключили необхідність набору PIN-коду при оплаті товару [14, с. 92].

Темпи поширення використання безготівкових платежів відрізняються по країнах залежно від особливостей ринку.

Географічні особливості поширення популярності електронних грошей пов'язані з рядом причин. В першу чергу, з різним рівнем розвитку інформаційних технологій (і відповідної інфраструктури); розвитком електронної комерції та відповідного законодавства щодо її регулювання; та різними підходами та специфічними вимогами до роботи компаній та платіжних систем, які займаються випуском та обслуговуванням електронних грошей, а також платіжною інфраструктурою, що склалась історично.

Географічний розвиток ринку електронних платежів наведено у додатку Г.

Традиційно найширше електронні гроші (як й інші інноваційні платіжні інструменти) застосовуються в економічно розвинених країнах, де спостерігається розвиток сучасних платіжних інструментів та технологій як

таких, а саме – у Сполучених Штатах, Європейському Союзі, Японії та інших розвинених країнах Азії (Південна Корея, Сінгапур, Гонконг тощо).

Кредитні картки залишаються найбільш розповсюдженою формою оплати в Сполучених Штатах Америки. У США станом на квітень 2019 року близько 3% карток в обігу безконтактні. Таке повільне, порівняно зі світовим, опанування безконтактної технології платежів пов'язано з великою кількістю різних американських банків, складністю та розміром ринку. Крім того, не набули поширення електронні гаманці, “Apple Pay” та “Google Pay”. Лише у 2019 році у Нью-Йоркському метро з'явилась можливість розплатитися безконтактно. Однак американська економіка є найбільшою у світі, а тому експерти очікують розширення ринку безконтактних платежів до 56% у 2022 році [61].

В США такі банки як JP Morgan Chase, Bank of America та Wells Fargo вже запровадили систему, яка дозволяє користувачам знімати кошти за допомогою смартфона. Таке нововведення дає право вибору, а також можливість отримати гроші, у випадку якщо клієнт забув чи загубив картку. Тим більше, такий спосіб зняття готівки є набагато безпечнішим, швидшим та зручнішим, оскільки на відміну від карток з магнітною стрічкою, не можливо отримати дані по картці. Клієнти Bank of America, які користуються смартфонами оснащеними технологією NFC (Near Field Communication) за допомогою спеціальних мобільних додатків знімають кошти в банкоматах шляхом здійснення двох кроків: спочатку вони підносять телефон до банкомату для ідентифікації клієнта, а потім вводять персональний код. В Бразилії Brazil's Banco Bradesco надав можливість клієнтам здійснювати операції в банкоматах за допомогою відбитку пальця. В той самий час, як в деяких банках Індії та Японії відбиток пальця є способом автентифікації клієнта. Сінгапурський банк Standard Chartered Bank разом з технологічними компаніями працює над запуском технології soCash, що дозволить клієнтам знімати готівку в понад 400 точках через мобільний додаток банку SC Mobile, без АТМ-банкомата, отримавши свої кошти в торговому центрі чи магазині, який підключений до цієї програми. Сума виданих коштів буде коливатися в межах від 20\$ до 500\$ щоденно і здійснення операції не

потребуватиме додаткових витрат. При цьому клієнт не зобов'язаний здійснювати покупку в магазині, в якому буде отримувати кошти [59].

В Індії для здійснення розрахунків в магазинах була розроблена технологія UPI (Unified Payments Interface). UPI - це мобільна платіжна система в режимі реального часу, що полегшує міжбанківські операції. Система була розроблена Національною корпорацією платежів Індії та регулюється Резервним банком Індії. Дана платіжна система працює шляхом миттєвого переказу коштів між двома банківськими рахунками на мобільній платформі.

Проте існує низка країн, які не тільки застосовують альтернативні платіжні сервіси, але й розглядають їх як найбільш безпечну і бажану опцію сплати. У Африці, наприклад, користувачі мобільних платіжних систем перевищують за чисельністю власників банківських рахунків (M'Pesa є найпопулярнішим способом оплати в Кенії) [56].

В Німеччині альтернативні платежі складають близько 66% усіх покупок онлайн комерції, а на Китай і зовсім доводиться майже половина всіх цифрових платежів в світі, що показує високі темпи економічного зростання країни, адже зовсім недавно Китай не входив в даний рейтинг. В Китаї платформа Alipay домінує на ринку і фактично виборола перше місце у міжнародній платіжній системи PayPal досягнувши 300 млн зареєстрованих користувачів [15].

Деякі країни світу активно прагнуть до того, щоб повністю витіснити готівку «безготівкою». Наприклад, Канада, яка стала країною з найпоширенішими електронними платежами. Відповідно до недавніх досліджень, 63% опитаних канадців практично ніколи не носять з собою готівку. Для порівняння в 2015 році перше місце в цьому рейтингу займав Сінгапур з часткою безготівкових розрахунків 61%. До 2030 року частка готівкових платежів в Канаді в загальному обсязі оплат, за прогнозами, не перевищить 10% [50].

Швеція є найбільш «безготівковою» країною Європи, так як на сьогоднішній день тільки 13% платежів в країні здійснюються з використанням готівки, хоча всього 4 роки тому частка безготівкових розрахунків в Швеції становила 59%. Усі підприємства, магазини, ресторани і готелі повністю перейшли на

безготівковий розрахунок. Не відстає від них і дрібна роздрібна торгівля, якій допомагають технології шведської розробки: переносні термінали iZettle і додаток для смартфонів Swish. В автобусах, кафе, музеях, на парковках оплата відбувається за допомогою SMS-повідомлень, а за проїзд в метро можна розплатитися кредитною картою. Навіть церковне пожертвування в Швеції можна здійснити безготівковим платежем. Також, питання щодо необхідності створення офіційної форми цифрової валюти – електронної крони, яка буде працювати як доповнення до готівки, а не повністю замінювати її розглядається сьогодні Центральним банком Швеції. У країні, де проживає понад 9 мільйонів чоловік, налічується більше 10 мільйонів активних банківських онлайн-акаунтів. Щоб досягти такого сучасного рівня проникнення безготівкових платежів шведським банкам потрібно було 15-20 років, але головною умовою активного їх використання стало широке поширення персональних комп'ютерів та Інтернету, а також зацікавленість до нових технологій і велику довіру населення до органів влади. Однак, є ще значна група споживачів, яка скептично ставиться до платіжних карток та нововведень, – це люди похилого віку, в яких зберігається основна маса готівки, і яким складно використовувати цифрові технології та електронні розробки. Хоча багато хто з них намагаються активно освоювати Інтернет і онлайн-платежі [18].

У Данії уряд розробив план, згідно з яким паперові гроші і монети до 2030 року будуть повністю виведені з обороту. В рамках виконання даного плану, в 2016 році центральний банк припинив друкувати грошові банкноти і закрити свій останній монетний двір. У Норвегії, фінансова організація «Фінанс Норге», яка об'єднує найбільші банки і страхові компанії країни, виступила з пропозицією відмовитися до 2020 року від розрахунків готівкою і стати першою країною в світі, яка повністю перейшла на безготівковий розрахунок. В Австралії з 1 липня 2019 року ввели заборону на розрахунки готівкою за товари на суму понад 10 тисяч австралійських доларів (еквівалент 7,5 тисяч американських доларів). Оплати понад зазначені ліміти можна робити тільки за допомогою чека або банківської картки. Дане нововведення за задумом уряду країни має служити

боротьбі з податковими махінаціями (обсяг тіньової економіки Австралії варіюється від 23 млрд до 50 млрд австралійських доларів, а ухилення від податків обходиться бюджету в 10 млрд австралійських доларів). Австралійські фінансові експерти відзначають закономірну необхідність переходу в країні від готівки до безготівкових розрахунків: з 2007 року по 2018 частка фінансових платежів готівкою скоротилася з 70% до 47%, і має тенденцію до подальшого зменшення [49].

У 2019 році 16% дорослого населення Великобританії зареєструвалися в сервісах мобільних платежів, 46% з них використовували такі сервіси раз в тиждень або частіше. Також дві третини британців використовують безконтактні платежі, що на 14% більше в порівнянні зі статистикою 2015 року. За прогнозами зростання безконтактних платежів буде тільки продовжуватися, а до 2028 року збільшиться вдвічі. В найрозвиненіших регіонах Великобританії, таких як Англія та Шотландія, 7 з 10 осіб використовують безконтактні платежі [58].

Детальніше розглянемо стан та досвід впровадження безконтактних платежів у деяких країнах задля оцінювання ефективності їх використання (рис. 3.1).

У World Payments Report за 2019 р. наведено стан розвитку безготівкових угод, де показано, що у 2017 р. в Північній Америці було здійснено на 160,6 млрд. дол. безготівкових угод, що значно перевищувало інші регіони світу. У Європі та Азії безготівкові угоди були на суму 133,8 та 96,2 млрд. дол. відповідно. Очікується, що до 2022 р. Європа перевищить Північну Америку за сумами безготівкових угод на 1,8 млрд. дол., тоді як Азія досягне 350 млрд. дол. і перевищить Північну Америку та Європу на 151 млрд. дол. і 149,2 млрд. дол. відповідно.

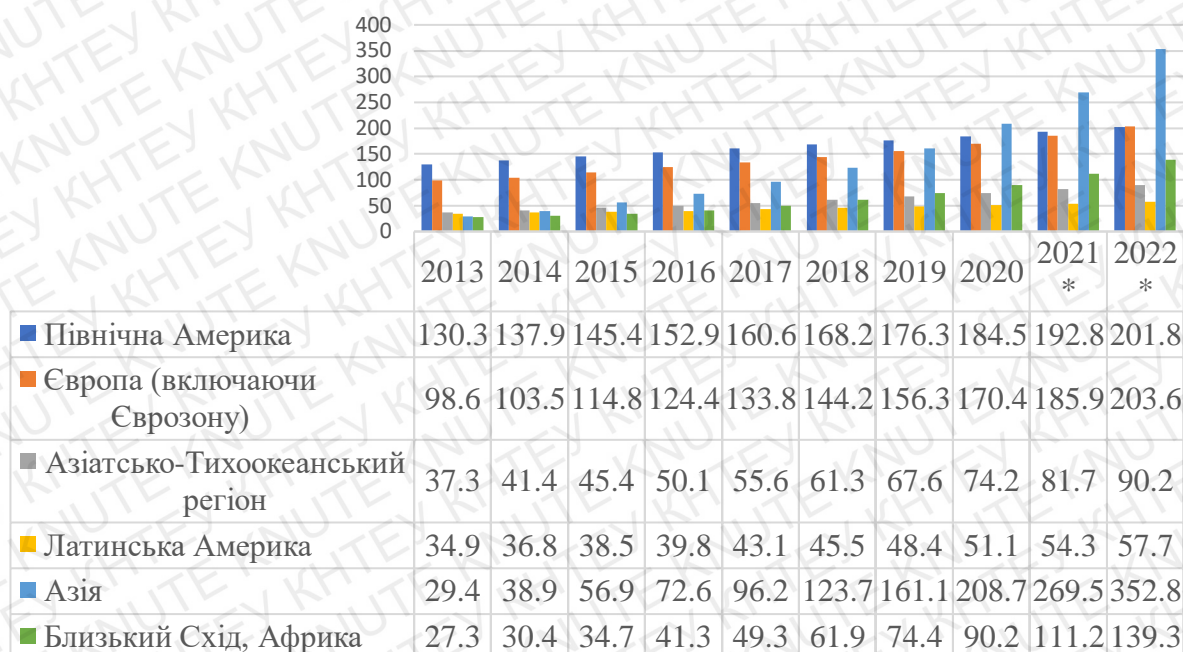

Рис. 3.1. Стан та прогноз безготівкових угод у регіонах світу з 2013 по 2022 рр.*

*Примітка: побудовано автором на основі джерел [62, с. 32; 37]

Очікується, що Азія збереже позитивну тенденцію зростання безготівкових розрахунків, відповідно до прогнозів середньорічного темпу приросту у 2022 р., становлячи 29,7%, а з кожним роком вона покращуватиме цей показник. Прийняття платежів на основі QR-коду пришвидшило безготівкову революцію на азіатських ринках. Надання переваги безготівковим операціям щодо оплати за товари та послуги, зростання електронної комерції приведуть до зростання на 21% безготівкових транзакцій на Близькому Сході та в Африці з 2017 по 2022 рр [62].

У світі в даний момент часу діють кілька великих асоціацій банківських платіжних карт, які визначають світові тренди, загальні правила обов'язкові для всіх учасників системи.

Список найвідоміших міжнародних платіжних систем відкривають американські компанії Visa і MasterCard, які пропонують проводити безготівкові розрахунки на основі банківських карт.

У багатьох країнах світу лідируючу позицію займає платіжна система Visa з ринковою капіталізацією у 352,57 млрд. дол., карти Visa приймаються до оплати в 200 країн світу, за нею йде Mastercard (256,88 млрд. дол.), а потім – PayPal

(128,95 млрд. дол.). Mastercard використовується в 210 країнах світу, але за охопленням поступається Visa. Зараз близько 16% банківських карт випускаються з логотипом Mastercard [60].

Жителі деяких країн майже не користуються міжнародними Visa або MasterCard, віддаючи перевагу національним платіжним системам. Яскравим прикладом служить Франція, 85% жителів якої використовують місцеву Carte Bleue. У Голландії істотну частину ринку займає локальна iDeal, а в Швеції - Klarna, якій можна розплатитися в 15 тисячах інтернет-магазинів. У Німеччині найбільш віддається перевага методом онлайн-платежів є ELV (Elektronisches Lastschriftverfahren) -метод електронного прямого дебетового платежу, який підтримується німецькими банками. А іспанці й італійці в основному розплачуються картами Visa або Mastercard, тоді як в Туреччині ці карти практично не використовуються.

Національна платіжна система Alipay, створена імперією Alibaba Group, займає 60% китайського ринку і домінує серед всіх можливих способів оплати. Це найбільша і відома платіжна система Китаю, її послугами користуються понад 520 млн осіб. "Платежі, засновані на довірі" основний акцент творці платформи роблять на безпеки і захисту прав користувачів, пропонуючи 100% компенсацію при несанкціонованих платежах. Серед переваг Alipay відзначають безкоштовну реєстрацію та відсутність комісії на зняття коштів. Надійними і вигідними електронними платіжними системами Китаю також вважаються Tenpay, яку вибирають любителі онлайн-ігор, і UnionPay, єдина державна система з підтримкою Центрального банку КНР [48].

Актуальним залишається тренд щодо активного поширення безконтактних платежів як із використанням безконтактних карток, так і за допомогою смартфонів та інших NFC-пристроїв, що зумовлено безпекою, швидкістю та зручністю таких операцій.

Застосування технології NFC на ринку платіжних карток у світі з кожним роком зростає і, відповідно до прогнозів, зростатиме і у наступні три роки (рис. 3). Якщо у 2018 р. сума платежів із застосуванням технології NFC на ринку

платіжних карток у світі становила 12,5 млрд. дол., то вже у 2023 р., відповідно до прогнозів, сума збільшиться більш ніж у три рази та становитиме 38,8 млрд. дол. Технологія NFC (Near Field Communication) дає змогу здійснювати комунікацію та обмін даними між пристроями, що знаходяться на коротких відстанях, а оплата за товари та послуги відбувається безконтактно [57].

Підводячи короткі підсумки, можна сказати, що на міжнародному ринку електронні платіжні системи набули значного поширення. Популярність використання електронних грошей у світі розвивалася вже давно, але особливо стрімкого розвитку електронні платіжні системи набули останніми роками: почали створюватися міжнародні платіжні системи, банківська діяльність почала виходити на міжнародний рівень, банки створюють філії в інших державах тощо. Через відмінності економічних і культурних умов кожна країна використовує свої, звичні платіжні інструменти і більшість з них користується безготівковими інструментами. Багато торговців, які працюють з клієнтами з різних країн світу, використовують гнучкі платіжні платформи, які дозволяють приймати різні платіжні інструменти в залежності від регіону проживання покупця. У будь-якому випадку, розвиток платіжних систем не стоїть на місці і їх розвиток призводить до спрощення товарообігу по всьому світу. Сучасні платіжні інструменти стимулює споживачів до проведення фінансових операцій за допомогою електронних технологій та банківських карт. Використання безготівкових форм оплати дозволяє провести операції безпечніше, швидше і, найчастіше, вигідніше.

3.2 Напрями удосконалення використання електронних платіжних засобів з огляду на досвід інших країн

Незважаючи на досить широкий пласт досліджень модернізації ринку платіжних засобів в Україні та світі, динамічний розвиток безготівкового ринку вимагає поглибленого аналізу сучасного стану задля визначення перспектив та можливих ризиків розвитку як на українському, так і на світовому фінансових ринках.

Сучасні умови функціонування та розвитку банківської системи України вимагають удосконалення, з використанням сучасних інтернет- технологій, що, у свою чергу, вплине на напрями діяльності, культуру платежів, а також розвиток банківських платіжних карток.

Перспективним напрямом вдосконалення безготівкових роздрібних платежів є розвиток платіжних технологій безконтактних і мобільних платежів, які активно розвиваються міжнародними платіжними системами- American Express (технологія ExpressPay), VISA (технологія PayWave) та MasterCard (технологія PayPass) [29, с.43].

З розширенням мережі банкоматів значно збільшилась кількість пластикових карток, тому збільшився інтерес до цього платіжного засобу, а саме до їх переваг і недоліків.

Переваги й недоліки використання платіжних карток суб'єктами економічних відносин було проаналізовано та відображено у табл. 3.1.

**Порівняльна характеристика використання платіжних карток
для суб'єктів економічних відносин***

Переваги	Недоліки
Використання платіжних карток для населення(громадянина):	
-зручність і простота процедури; -скорочення часу обслуговування; -зменшення кількості помилок при прийомі платежів; -одержання потрібної суми в будь-якому банкоматі або пункті видачі.	-втрата платіжної картки, що призводить до використання персональних даних незаконним шляхом; -матеріальні втрати.
Для підприємства (банку):	
-зменшення терміну нарахування заробітної плати; -зниження накладних витрат з обслуговування готівки; -зниження ризиків збереження і транспортування готівки.	-у разі шахрайських дій - фінансові збитки та втрата клієнтів; -збільшення витрат на забезпечення безпеки використання платіжних карток; -додаткові витрати на розслідування злочинів з платіжними картками; -можлива втрата репутації; -витік конфіденційної інформації.
Для держави:	
-збільшення надходжень у місцеві та державні бюджети за рахунок більш повного оподаткування суб'єктів господарювання ; -зменшення витрат на виробництво банкнот і монет; -зменшення витрат на касові операції, транспортування та зберігання; -зменшення тіньового сектору.	-втрата фінансових ресурсів від можливих шахрайств; -можливий канал для фінансування тероризму.

*Складено автором за джерелами [20], [26]

Часи, коли ми ходили в магазин для закупівлі товару з великою сумою в гаманці, вже минули. Сьогодні ми можемо без проблем проводити платежі не тільки за допомогою платіжної картки, але й просто з використанням звичайного смартфона, який більшість завжди має під рукою. Більш того, сьогодні ми можемо робити покупки, не виїжджаючи з дому, а купуючи та оплачуючи все в Інтернеті. Безпека та зручність означають, що з кожним роком все більша кількість людей у світі здійснюватиме безготівкові операції.

Розвиток технології приносить появу нових форм оплати. Звичайно, в найближчі кілька років на ринку будуть представлені ще більш інноваційні, зручні та безпечні рішення, а наявні будуть постійно вдосконалюватися. Проте є

певний відсоток людей у світі, які бояться безготівкових операцій, особливо в Інтернеті, через крадіжку даних та втрату заощаджень, але ми можемо втратити більше грошових коштів, завжди несучи їх із собою, тому не варто боятися електронних платежів.

Але, незважаючи на ряд переваг використання платіжних карток при розрахунках стикається з певними проблемами які гальмують розвиток ринку платіжних карток.

Так, однією з головних проблем була і залишається на сьогодні поширення використання платіжних карток як засобу безготівкових розрахунків серед населення. Для її вирішення доцільно:

- провести урядом та НБУ роз'яснювальної роботи серед громадян стосовно ефективності та доцільності використання платіжних карток;
- постійно організовувати рекламно-просвітницькі кампанії, забезпечити подальший розвиток інфраструктури та проводити роботи з підвищення фінансової грамотності населення. Для цього насамперед необхідно викликати довіру населення, підвищити ефективність карткових технологій за допомогою маркетингу фінансових послуг тощо. Також необхідно вдосконалити механізм користування платіжними картками, оскільки для людей похилого віку цей механізм не зовсім зрозумілий.

Ще одним серйозним питанням є поширення використання платіжних карток серед підприємств та організацій. Для його вирішення варто:

- зменшити час на проведення трансакцій;
- підвищити захист карток від підробок;
- надати гарантію банком оплати операцій, проведених клієнтами;
- забезпечити необхідну підготовку персоналу;
- забезпечити розвиток інфраструктури з проведення безготівкових розрахунків шляхом установлення для кредитних організацій обов'язкових вимог та крім зарплатних проєктів, забезпечити у перспективі залучення банківських платіжних карток для розрахунків за відпустками як у межах країни, так і за її кордонами [32].

Варто також вирішити і проблему відставання України від карткових ринків європейських країн. Для цього варто, в першу чергу, запровадити новітні технології для реалізації державних та корпоративних проєктів, їх вивчення державним керівництвом та політичними діячами. Не зайвим буде і державне стимулювання впровадження платіжних карток за допомогою встановлення пільгового режиму амортизації високотехнологічного оснащення, введення податкових пільг для учасників ринку, створення відповідної правової бази. Необхідно впровадити нові системи електронного розрахунку, що в майбутньому можуть стати ефективним заміном сучасних грошових форм. Однак в нашій країні така система майже не розвивається, на відміну від більш розвинутих країн, таких як США, Німеччина, Франція, Англія, та, навіть у деяких країнах Африки, де електронні розрахунки активно застосовуються громадянами в їх повсякденні. Для вирішення цієї проблеми необхідно створити такі умови на території України, аби повернути довіру населення до влади, практично показати результативність та ефективність запропонованих змін, а для цього необхідний час і бажання держави розвиватися [31, с.21].

Що стосується слабкої захищеності інформації платіжних карток, що є також одним з болючих питань ринку платіжних карток, то тут варто - для вирішення цієї проблеми – створювати нові програмні продукти завдяки вивченню досвіду іноземних держав. Для ефективного функціонування та забезпечення надійності платіжна система повинна бути розроблена з адекватним контролем несанкціонованого доступу чи втручання в дані платіжного балансу. За даними неофіційної статистики, карткові шахраї щорічно викрадають в українців близько 2 млн дол. Проблема безпеки коштів на кратках є актуальною, оскільки в Україні емітуються переважно досить дешеві картки, тому банківським установам для забезпечення надійності та уникнення ризиків шахрайств доцільно посилити системи захисту на операції з пластиковими картками, а також активно впроваджувати емісію смарт-карток [51, с.47].

На сьогодні також є необхідним упорядкування термінів, що стосуються діяльності платіжних систем з використанням електронних платіжних засобів,

посилення контролю за функціонуванням платіжних систем і захист інтересів їх користувачів. Оскільки правова база карткових платіжних систем є суттєвим чинником створення сприятливих умов для їхньої ефективної діяльності, то вона має постійно вдосконалюватись і синхронно змінюватись відповідно до змін інших складових інфраструктури карткових технологій (технічної та технологічної бази, телекомунікаційного середовища тощо). Зміни до законодавчих актів України що регулюють ринок банківських платіжних карток дадуть змогу вдосконалити правові засади у сфері безготівкових розрахунків, запровадити єдиний підхід до державного регулювання діяльності платіжних систем в Україні, створених як банками, так і небанківськими установами. Будуть створені умови, які сприятимуть збільшенню частки безготівкових розрахунків та зменшенню витрат держави і бізнесу на підтримання готівкового обігу. Усі закони спрямовані на підвищення рівня економічної безпеки країни та громадян – користувачів платіжних систем, тому подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення міжнародного досвіду щодо регулювання карткових платіжних систем [25, с. 279].

Незважаючи на непростий кризовий період, що переживає сьогодні банківська система, банки будуть розвивати пластикові картки як послугу – саме завдяки кризі. Адже виживає не той, хто сильніший, а той, хто зможе швидше адаптуватись до умов, що виникли. Саме зараз, під час кризи, банки намагаються робити все для того, щоб втримати гривню і валюту в банківській системі, а це буде означати розвиток додаткових сервісів і трансакційного бізнесу. Варто відмітити, що саме в умовах кризи завжди відбувається перерозподіл ринку, тому сьогодні банки повинні активніше вживати заходів для залучення клієнтів.

Тому було б актуально в Україні працювати над розробкою чи поширенням системи безконтактних розрахунків, яку використовують в Індії. Оскільки вона є не лише безпечною та зручною, а й дозволяє здійснювати розрахунки в магазинах без наявності POS-терміналів, придбання яких для маленьких магазинів є не вигідним. А також надає змогу користувачу

здійснювати оплату у будь-який зручний момент часу, здійснюючи переказ коштів на рахунок, незалежно від того, в якому банку він обслуговується.

Для подальшого розвитку ринку платіжних карток та підвищення ефективності його функціонування вдосконалення потребують такі заходи:

- проведення урядом та НБУ роз'яснювальної роботи серед громадян стосовно ефективності та доцільності використання платіжних карток;
- законодавчо визначити зобов'язання підприємств послуг і торгівлі приймати оплату за товари й послуги з використанням платіжних карток;
- відповідні стандарти та технології повинні стати національними стандартами, широко використовуватись торгівлею та банками;
- забезпечити технологічну адекватність обладнання завданням масового використання платіжних карток;
- стимулювати кредитні організації до новаторства в області розвитку та вдосконалення безготівкових розрахунків шляхом використання платіжних карток;
- зниження комісій до рівня, який дасть можливість банкам і провайдером платіжних послуг надавати торговим організаціям тарифи по еквайрингу, рівні або нижче витрат на отримання та обробку платежів готівкою, що стимулює підприємства торгівлі розвивати безготівкові платежі без підвищення цін на товари та послуги;
- розширення бонусних програм, націлених на інтереси різних цільових аудиторій, виходячи з повсякденних потреб потенційних клієнтів. Однак сьогодні програми лояльності в Україні тільки починають набирати популярність, в той час як на Заході аналогічні банківські проекти давно увійшли в норму. Можна припустити, що подібні бонусні програми, скоріше за все, отримають найбільший розвиток у великих містах, там, де розвинена еквайрингова система, населення більшою мірою звикло до безготівкових розрахунків, легко дізнаються про нові пропозиції та тенденції, розбираються в них і намагаються активно використовувати. Для розвитку цих програм у більш

дрібних містах необхідна правильна маркетингова політика банків по залученню уваги клієнтів до цих продуктів;

- додаткове стимулювання клієнтів за допомогою щомісячного нарахування відсотка на залишок коштів на платіжній картці;
- вивчення досвіду провідних країн світу, задля впровадження нових продуктів в роботу банківської системи;
- з боку держави необхідно приділяти пильну увагу заміні готівкових коштів інструментами безготівкового обігу [33, с. 399].

Світова практика щодо стимулювання розвитку безготівкових роздрібних платежів орієнтована на вирішення низки основних завдань, що стосуються:

- залучення інвестицій в економіку за рахунок коштів фізичних осіб та суб'єктів господарювання, що надходять на банківські рахунки;
- підвищення рівня зайнятості населення за рахунок створення робочих місць в галузях економіки, пов'язаних зі сферою надання безготівкових роздрібних платіжних послуг, таких, як виробництво та обслуговування програмно-технічних комплексів, необхідних для оброблення безготівкових операцій, розроблення і впровадження заходів захисту платіжної інформації, переданої за дистанційними каналами зв'язку, тощо;
- скорочення витрат економіки, пов'язаних з обробленням і зберіганням банкнот і монет;
- підвищення безпеки здійснених платежів як для платника (в частині зниження ризику втрати або розкрадання готівкових грошових коштів), так і для одержувача платежу (в частині виключення необхідності зберігання готівки в касі та зниження витрат на інкасацію готівки);
- підвищення прозорості здійснених фізичними особами та господарюючими суб'єктами операцій, у тому числі з метою збільшення збирання податків;
- підвищення доступності роздрібних платіжних послуг допомогою надання можливості фізичним особам та суб'єктам господарювання здійснювати платежі за товари та послуги дистанційним способом [52, с. 285].

Отже, основним завданням для України є запозичення позитивного досвіду функціонування електронних платіжних систем світового рівня. Перш за все в країні доцільно створити відповідні умови для зручного користування електронними платіжними системами, а це, зокрема, і вільний доступ до мережі Інтернет будь-яким користувачам. Здійснювати вже самими компаніями дієву рекламу, розвиток інфраструктури, для того, щоб привернути увагу споживачів до використання електронних платіжних систем.

Важливим етапом розвитку функціонування електронних грошей в Україні є, звісно, створення безпеки користування електронними грошима у віртуальному просторі. Адже проблема шахрайства під час проведення операцій з електронними грошима за допомогою електронних платіжних систем є проблемним нюансом не лише в українських реаліях, а і на міжнародному рівні також.

Таким чином, швидкий та ефективний розвиток електронних платіжних систем в Україні з використанням міжнародного передового досвіду має низку переваг як для державної економіки загалом, так і для окремого користувача зокрема: зменшення готівкового обігу, збільшення кредитних ресурсів, розвиток та широкий доступ до фінансової системи тощо. Варто також зазначити, що ще однією важливою перевагою електронних платежів є економія часу та мінімізація ризиків шахрайства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Електронний платіжний засіб – платіжний інструмент, який надає його держателю можливість за допомогою платіжного пристрою отримати інформацію про належні держателю кошти та ініціювати їх переказ.

Поняття електронного платіжного засобу безпосередньо включає в себе такі платіжні інструменти, як: 1) платіжні картки; 2) мобільні платіжні інструменти.

Ринок платіжних карток в Україні вже пройшов стадію формування та зараз активно розвивається. Про це свідчать збільшення частки активних платіжних карток, стабільне зростання кількості та обсягів безготівкових розрахунків, удосконалення та розширення платіжної інфраструктури тощо. Протягом останніх років поряд зі зростанням кількості власників карт також розвивалася інфраструктура електронних платежів. Загалом розвиток інфраструктури ринку платіжних карток в Україні (POS-термінали та банкомати) відповідає темпам зростання кількості банківських карток.

Загальна кількість операцій (безготівкових та отримання готівки) з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, в першому кварталі 2020 року становила 1385,3 млн шт., а їх сума – 920,5 млрд грн. Порівняно з аналогічним періодом 2019 року кількість зазначених операцій зросла на 24,5%, а сума – на 15,6%.

За кількістю та сумою переважали саме безготівкові операції. Так, кількість безготівкових операцій становила 1 183,2 млн шт. (85,4% усіх операцій), а сума – 503 млрд грн. або 54,6% від суми усіх операцій із картками (торік, за підсумками першого кварталу, показник становив 49,7%).

Аналіз розподілу безготівкових операцій за їх видами свідчить: у січні–березні 2020 року, як і раніше, найбільша кількість операцій із використанням карток припадала на розрахунки в торговельних мережах – 50,3%, за сумою домінували перекази з картки на картку – 41,3%.

Регіональний розподіл термінальної мережі на території України є досить нерівномірним. Найменша кількість платіжних пристроїв на одного жителя

спостерігається на заході країни та в Луганський, Донецькій областях. За кількістю платіжних карток та платіжних пристроїв для їх обслуговування домінують Київ та Київська, Дніпропетровська, Харківська області.

На міжнародному ринку електронні засоби платежу набули значного поширення. Популярність використання електронних платежів у світі розвивалася вже давно, але особливо стрімкого розвитку електронні платіжні системи набули останніми роками: почали створюватися міжнародні платіжні системи, банківська діяльність почала виходити на міжнародний рівень, банки створюють філії в інших державах тощо. Тобто міжнародний рух капіталу у грошовій формі набрав форми електронних грошей. Люди щораз більше і більше починають користуватись цим типом розрахунків, що є значно ефективнішим, ніж здійснювати оплату, наприклад, за товари, роботи, послуги готівкою.

З огляду на те, що сьогодні людство бореться з пандемією COVID-19, кількість безготівкових розрахунків у 2020 р. значно зростає як в Україні, так і у світі загалом, оскільки влада країн закликає людей до зменшення користування готівкою, яка потенційно може бути носієм вірусу. Завдяки технологіям можна замовляти та оплачувати продукти, товари, послуги онлайн, тому не обов'язково відвідувати банківські відділення, щоби здійснювати комунальні платежі чи купувати валюту тощо. Все це можна зробити, навіть не виходячи з дому.

Проте в Україні ринок електронних платіжних систем тільки починає розвиватись. Основним завданням для України є запозичення позитивного досвіду функціонування електронних платіжних систем світового рівня. Перш за все в країні доцільно створити відповідні умови для зручного користування електронними платіжними системами, а це, зокрема, і вільний доступ до мережі Інтернет будь-яким користувачам. Здійснювати вже самими компаніями дієву рекламу, розвиток інфраструктури, для того, щоб привернути увагу споживачів до використання електронних платіжних систем.

Основними проблемами використання платіжних карток в Україні є:

1. Поширення використання платіжних карток як засобу безготівкових розрахунків серед населення.

2. Слабка захищеність інформації платіжних карток.
3. Відставання України від розвитку карткових ринків провідних країн.
4. Поширення використання платіжних карток серед підприємств та організацій.

Для розв'язання вказаних проблем необхідно: по-перше, організувати та проводити на постійній основі рекламно-просвітницькі компанії з підвищення фінансової грамотності населення; по-друге, вивчати досвід провідних країн світу, задля впровадження нових продуктів в роботу банківської системи; по-третє, запровадити новітні технології для реалізації державних та корпоративних проектів, їх вивчення державним керівництвом та політичними діячами; по-четверте, зменшити час на проведення трансакцій; підвищити захист карток від підробок; гарантувати банком оплату операцій, проведених клієнтами; забезпечити необхідну підготовки персоналу, забезпечити розвиток інфраструктури з проведення безготівкових розрахунків шляхом установаження для кредитних організацій обов'язкових вимог та крім зарплатних проектів, забезпечити у перспективі залучення банківських платіжних карток для розрахунків за відпустками як у межах країни, так і за її кордонами.

Серед напрямів підвищення рівня безготівкових розрахунків можна виділити впровадження стимулів до використання карток: бонусні програми, високий відсоток за зняття готівки, оплата комунальних послуг та з метою збільшення рівня безпеки платежів необхідно сприяння розвитку чіпових карт, установки відеоспостереження за розрахунками і платежами, застосування антивірусних програм при використанні інтернет-банкінгу або оплаті за допомогою карт в світовій мережі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» №2346-III від 05.04.2001 р., із змінами, внесеними 05.10.2016 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
2. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.99 № 679 (із змін. і доповн.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua
3. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121 (із змін. і доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/law/main.cgi?nreg=2121-14>.
4. Про здійснення операцій з використанням спеціальних платіжних засобів [Електронний ресурс] : Постанова від 30 квітня 2010 р. № 223. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua
5. Постанова Правління Національного банку України від 25 вересня 2007 року № 348 «Положення про діяльність в Україні внутрішньодержавних і міжнародних платіжних систем» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua
6. ЗАКОН УКРАЇНИ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 37, ст.488) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5284-17>
7. Про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземних валютах: Інструкція затв. постановою Правління НБУ від 12.11.2003 р. No 492.
8. Постанова Правління НБУ № 138 від 21.12.2017 “Про надання національними операторами поштового зв’язку фінансової послуги з переказу коштів” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0138500-17>

9. Постанова Національного банку України; Положення від 05.11.2014 № 705 «Про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14#Text>
10. Азарова А.О., Теслюок О.В Проблеми розвитку платіжної системи України та шляхи їх вирішення / Вісник Хмельницького національного університету. – 2017. – № 1. – С. 19–22.
11. Apple анонсировала запуск своей платежной системы в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://delo.ua/business/apple-anonsirovala-zapusk-svoej-platezhnoj-sistemy-v-ukraine-342062/>
12. Apple Pay теперь доступен клиентам еще одного банка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uamarket.info/apple-pay-teper-dostupen-klientam-eshhe-odnogo-banka>
13. Apple Pay в Украине. Как это работает и кто может воспользоваться новыми услугами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vesti-ukr.com/strana/289278-apple-pay-v-ukraine-kak-eto-rabotaet-i-kto-mozhet-voispolzovatsja-novymi-usluhami>
14. Балашев Н.Б., Ахмедова Є.І. Развитие электронных платёжных технологий // Міжнародний журнал гуманітарних та природничих наук. - 2019. - №5-4. - С. 91-94.
15. Без купюр и монет: ТОП-10 безналичных стран мира [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://psm7.com/cashless-economy/bez-kupjur-i-monet-top-10-beznalichnyx-stran-mira.html>
16. Види платіжних інструментів та їх загальна характеристика. – [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/100197-22-vidi-platjnih-nstrumentv-ta-h-zagalna-harakteristika.html>
17. В Украине заработал Android Pay [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.tsn.ua/nauka_it/v-ukraine-zarabotal-android-pay-rasskazyvaem-cto-eto-takoe-i-kak-etim-polzovatsya-1026575.html

18. Ера безготівкового розрахунку: зручність чи тотальний контроль? Режим доступу: <https://economistua.com/era-beznalichnogo-rascheta-udobstvo-ili-totalnyj-kontrol/>
19. Еш С. М./ Ринок фінансових послуг [текст] : підручник. / С. М. Еш - К. : "Центр учбової літератури", 2015. - 400 с.
20. Євдокімова М.О. Ринок платіжних карток в Україні, його розвиток. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Харків, 2017. Вип. 15 (1). С. 106–110.
21. Заїка Ю. О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні [Текст]: дис. канд. юр. наук: 12.00.03/ Юрій Олександрович Заїка.- К., 2007.-415 с.
22. Засадна Х.О. QR-кодування та альтернативні технології / Х.О. Засадна // Фінансовий простір. – № 3 (15). – 2014. – С. 103-108.
23. Звіт з оверсайта інфраструктур фінансового ринку 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Report_oversight_2019.pdf?v=4
24. Калмикова О. М. Функціонування платіжної системи України та стратегія її розвитку / О. М. Калмикова, Р. П. Лісна // Молодий вчений. – 2015. – No 1(16). – С. 100–103.
25. Корецька Н. І. Фактори, що впливають на функціонування ринку платіжних карток. Економічний форум. Луцьк, 2016. №2. С. 275-285. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2016_2_43/
26. Коць О. О., Гоменюк В. В. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку платіжних карток в Україні. Економіка і суспільство. 2018. № 15. С. 671–678.
27. Кравчук В. Електронні гроші в Україні. Аналітичний звіт / В. Кравчук. – К.: Альфа-ПК, 2012. 64 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/2012/3_Electronic_Money/E-money_report_APPROVED_2012-10-02_RED2.pdf.

28. Кучерявенко М. П., Фінансове право : підручник / М. П. Кучерявенко, Д. О. Білінський, О. О. Дмитрик та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. М. П. Кучерявенка. -Х. .Право,2013.-400с.
29. Лейнонен Х. Мобильные платежи: что нового, а что из хорошо забытого старого?// Х. Лейнонен, А.С. Обаева, П.В. Сумбулов// Деньги и кредит. - 2012.-№3.-С. 39-55.
30. Лупандин В. В. Эквайринг: особенности, виды, и применения в настоящее время / В. В. Лупандин, И.С. Егоров // Теория и практика современной науки. 2017. № 2 (20). С. 386-388.
31. Матвійчук Н. М. Фінансово-правові засади регулювання грошового обігу в Україні / Н. М. Матвійчук, Н. Ю. Бурлачук, В. М. Панькевич // Молодий вчений. –2015. –6-3 (21) [Електронний ресурс]. –Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/6/62.pdf>.
32. Мельничук О.І. Ринок платіжних карток в Україні: сучасний стан, проблеми і перспективи розвитку/ О.І. Мельничук. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://er3.nuwm.edu.ua/2424/1/Мельничук%20О.І.%20-%20Ринок%20платіжних%20карток%20в%20Україні.pdf>
33. Міщенко С. В. проблеми стійкості грошового обігу/ С. В. Міщенко. [Текст]: [монографія].-М.: Нове зання, 2014,-399 с.
34. Національна платіжна система «Український платіжний простір»[Електронний ресурс]. –Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=88661687http://prostir.gov.ua/prostir/>
35. Національний банк України видав ПАТ “УКРПОШТА” ліцензію на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=68098639&cat_id=55838
36. Не так страшен интернет-эквайринг... [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.belmarket.by/ru/75/127/5815>.

37. Національний банк України видав ПАТ “УКРПОШТА” ліцензію на переказ коштів у національній валюті без відкриття рахунків [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=68098639&cat_id=55838
38. Офіційний сайт Mastercard Ukraine. Прес-служба. Мобільним користувачам став доступний ще один спосіб безготівкових платежів — з Mastercard QR [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://newsroom.mastercard.com/eu/uk/news-briefs/masterpass-qr/>
39. Офіційний сайт MOYO. Мобільні платежі в Україні: спільні дослідження MOYO і MONOBANK — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.moyo.ua/news/mobilnye_platezhi_v_ukraine_sovmestnoe_issledovanie_moyo_i_monobank.html
40. Офіційний сайт НБУ. Електронні гроші [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=125412&cat_id=22918283
41. Офіційний сайт НПС ПРОСТІР [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://prostir.gov.ua/prostir/>.
42. Офіційний сайт Національного банку України. Вкладка «Статистика по картках» URL: <https://bank.gov.ua/payments>
43. Пантелеєва Н. Нові форми грошей в умовах формування інформаційного суспільства / Н. Пантелеєва // Вісник Національного банку України. – 2015. – № 5. – С. 25-31.
44. Підсумки першого кварталу 2016 року для ринку платіжних карток. URL: <https://urc.ua/ua/news-ua/1487.htm>
45. Поляниця О. В. Особливості розвитку електронних платіжних систем в Україні / О. В. Поляниця, В. С. Яківець // Молодий вчений. –2016. –№ 7. –С. 116–120.
46. Помінова І.І., ст. викл. ПЕРЕВАГИ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ. ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.// ХДУХТ, Харків. -2011. С. 235-243.

47. Про платіжні послуги США: Уніфікований Закон. 2001. URL: <http://ssl.csg.org/terrorism/umsa2001final.pdf>.
48. Ринок платіжних карток, 9 місяців 2019 року. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/rinok-platijnih-kartok-9-misyatsiv-2019-roku>
49. С 2017 года в Дании прекратят выпуск наличных [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hi-news.ru/technology/s-2017-goda-v-danii-prekratyatvypusk-nalichnyh.html>
50. Топ-10 безготівкових країн // Портал Курс грошей. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://old.kurs.com.ru/novost/top-10-beznalichnyh-stran-mira-r5696>
51. Хоружий Д. Стійкість банківської системи України в контексті внутрішніх та зовнішніх викликів / Д. Хоружий // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2015. – Вип. 1. – С. 44–51.
52. Черномор В. О. Сучасний стан та перспективи розвитку платіжних систем в сфері електронної комерції / В. О. Черномор // Фінансовий простір – 2015. – № 1 (17). – С.283-289
53. Широчин С., Гартінгер Р. Платежі в мережі Інтернет: у пошуках “срібної кулі” / С. Широчин, Р. Гартінгер // Вісник Національного банку України. – № 4 (230). – 2015. – С.10-13.
54. Bank of International Settlements, 2020. URL: <http://www.bis.org/>.
55. Google Pay підключил в Украине 7 новых банков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biz.nv.ua/finance/google-pay-podkljuchil-v-ukraine-7-novykh-bankov-2492344.html>
56. Global Payments 2020: Transformation and Convergence // The Bank of New York Mellon Corporation. 09/2014. с. 48.22. Eagar M., Designing the future of our мей [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://digifin.org/digital'finance'the'next'five'years/>
57. Grand view research. URL: <https://www.researchandmarkets.com/s/grand-view->

[research?gclid=CjwKCAjw95D0BRBFEiwAcO1KDCXRaJIoFAinEJRt3-5hNDXRWK74iuLa2H1fcnoYrKl4UfqEXoEx4hoCCaEQAvD_BwE](https://www.researchgate.net/publication/352123456/research?gclid=CjwKCAjw95D0BRBFEiwAcO1KDCXRaJIoFAinEJRt3-5hNDXRWK74iuLa2H1fcnoYrKl4UfqEXoEx4hoCCaEQAvD_BwE)

58. Rochemont S. A Cashless Society in 2018. 2019. URL: <https://www.actuaries.org.uk/system/files/field/document/A%20Cashless%20Society%20in%202018%20v7%20-%20disc.pdf>
59. SoCashWhitepaper -Results ofsoCashpilotlaunch V1.1 [Электронныйресурс]. – Режим доступа :<https://www.socash.io/wp-content/uploads/2017/12/soCash-Whitepaper-Results-of-soCash-pilot-launch.pdf>
60. The Role of the EMV Specifications. 2020. URL: <https://www.emvco.com>
61. Will 2019 Be the Year for Contactless Payments? Bluefin. 2019. URL: <https://www.eurosmart.com/2018-secure-element-shipments-eurosmart-confirms-its-forecasts-and-a-continued-strength-for-worldwide-secure-element-market>
62. World Payments Report. 2019. URL: <https://worldpaymentsreport.com>
63. What's the difference between Apple Pay and Samsung Pay? URL: <http://money.cnn.com/infographic/technology/mobile-payment-comparison/>

ДОДАТКИ

Додаток А

**Кількість та обсяги операцій з використанням платіжних карток,
емітованих банками України у 2013-2020 рр. (станом на 01.01)***

Звітна дата	Обсяги операцій (млн. грн)			Кількість операцій (млн. шт.)		
	Безготівкові розрахунки	Отриманн я готівки	Усього	Безготівков і розрахунки	Отриманн я готівки	Усього
01.01.2013	91583	649897	741480	348	725	1073
01.01.2014	159138	756889	916027	584	755	1339
01.01.2015	255194	763841	1019035	879	693	1573
10.01.2016	384795	848001	1232796	1287	678	1965
01.01.2017	571275	1038985	1610260	1775	738	2513
01.01.2018	834957	1289721	2124678	2311	780	3091
01.01.2019	1297429	1579091	2876521	3072	842	3915
01.01.2020	1798300	1778400	3576700	4167	890	5057

**побудовано автором за даними НБУ [42]*

Показники оцінювання ринку платіжних карток*

Показник	Алгоритм розрахунку показника	Результати розрахунків на 01.01					
		2015	2016	2017	2018	2019	2020
Оцінювання інфраструктури ринку							
Кількість банкоматів на душу населення	$\frac{\text{Кількість банкоматів}}{\text{Чисельність населення}}$	0,85	0,78	0,79	0,87	0,87	0,86
Кількість терміналів на душу населення	$\frac{\text{Кількість терміналів}}{\text{Чисельність населення}}$	4,75	4,55	5,15	5,94	7,05	8,36
Співвідношення терміналів та банкоматів	$\frac{\text{Кількість терміналів}}{\text{Кількість банкоматів}}$	5,57	5,83	6,49	6,80	8,13	9,75
Частка торгових терміналів у загальній кількості терміналів	$\frac{\text{Кількість торгових терміналів}}{\text{Загальна кількість терміналів торгових і банківських}}$	0,88	0,90	0,91	0,92	0,94	0,95
Кількість терміналів на одне підприємство торгівлі та послуг	$\frac{\text{Кількість торгових терміналів}}{\text{К – сть підприємств торгівлі та сфери послуг}}$	1,45	1,33	1,37	1,34	1,34	1,39
Оцінювання розвитку карткових розрахунків							
Коефіцієнт використання карток як інструменту безготівкових розрахунків	$\frac{\text{Обсяги безготівкових операцій}}{\text{Обсяги готівкових операцій}}$	0,33	0,45	0,55	0,65	0,82	1,01
Середній розмір безготівкових операцій	$\frac{\text{Сума операцій з безготівкових платежів}}{\text{К – сть операцій із безготівкових платежів}}$	290,32	298,99	321,85	361,30	422,34	431,56
Середній розмір готівкових операцій	$\frac{\text{Сума операцій отримання готівки}}{\text{К – сть операцій з отримання готівки}}$	1102,22	1250,74	1407,84	1653,49	1875,40	1998,20

*побудовано автором за даними НБУ [42]

Дані щодо інфраструктури обслуговування електронних платіжних засобів*

Рік	Чисельність населення	К-сть банкоматів	К-сть терміналів	К-сть підприємств торгівлі та сфери послуг	К-сть торгових терміналів
01.01.2015	42928	36 596	203 810	123 505	178 875
01.01.2016	42760	33 334	194 478	131 264	174 293
01.01.2017	42584	33 783	219 241	145 938	199 796
01.01.2018	42386	37 003	251 681	173 756	232 063
01.01.2019	42153	36 585	297 266	208 661	278 993
01.01.2020	41902	35 930	350 213	240 228	333 840

**побудовано автором за даними НБУ [42]*

Географічний розвиток ринку електронних платежів*

Країна/ регіон	Особливості розвитку
Європейський Союз	У Європі безготівкові угоди складають 133,8 млрд. дол. А найпопулярнішим способом оплати залишаються банківські карти. Середня кількість випущених карт на душу населення становить приблизно 1,5 карти на 1 жителя. Проте, європейська платіжна система дуже різноманітна.
Сполучені Штати Америки	В сегменті електронних платежів достатньо високу вагу займають операції із використанням наперед оплачених карток. За оцінками Boston Consulting Group (BCG) загальний розмір коштів, що були заведені на передплачені карти, склав 120,2 млрд дол. США. В сегменті онлайн-розрахунків найбільшим небанківським провайдером у США є система PayPal. Конкурентами PayPal є Google Inc. та Facebook, Google Wallet, AT&T, Verizon.
Африка	Ринок електронних грошей розвивається достатньо специфічним шляхом, в силу слабкості традиційних фінансових установ. За даними Світового Банку близько 40% населення в Індії та більше 80% – в Африці досі залишаються за межами покриття банківськими послугами.
Азія	Системи електронних грошей еволюціонували із систем переказу коштів (такі як Еко у Індії, G-Exchange Inc. на Філіппінах тощо) та завдяки використанню мобільного зв'язку для їх передачі та ведення рахунків клієнтів, на яких зберігаються передплачені кошти. У Сінгапурі та Японії кількість транзакцій, що припадає на електронні гроші, становить близько 2 та 1,5 млрд.
Китай	На сьогоднішній день на Китай припадає майже половина всіх цифрових платежів в світі. Таких показників вдалося досягти, в першу чергу, завдяки популярності платіжних систем Alipay і WeChat Pay, а також QR-кодів, доступних в якості інструменту оплати практично в кожній торговельній точці. За даними Bain, в минулому році більше 80% споживачів в Китаї використовували мобільні платежі.

*Складено автором на основі джерел [27; 30; 47; 54; 15]